

Good Bye Lenin

Alexander Kerner iscensätter tidernas lögn då hans mamma vaknar upp ur en lång period av koma. Under hennes Törnrosasömn har Berlinmuren fallit och D-marken gjort sitt intåg i Östtyskland. Östberlin är alltså mycket långt ifrån den stad hans stolt socialistiska mamma somnade in i åtta månader tidigare. Kärlek heter motivet till att Alex vill skona henne från sanningen, men hans lögn blir med tiden alltmer ohållbara att hantera. Och när det visar sig att det inte bara är Alex som har undanhållit betydelsefulla sanningar ställs viktiga livsfrågor på sin spets. Är det någonsin berättigat att ljuga? När förvandlas idealistiska ambitioner till lögn eller till och med förtryck?

Rekommenderad från gymnasiet

EN FILMHANDLEDNING AV
ANNA HEDELIUS

Handling

Good Bye Lenin inleds med klipp från familjen Kerners amatörfilmer. Det är pappa Robert som står bakom kameran. Dessa skakiga filmbilder är de enda minnen Alexander och Ariane har av sin far. Medan de på tv ser hur DDR:s förste kosmonaut Sigmund Jähn skickas ut i rymden i rysk raket förhörs deras mamma om faderns flykt från Öst- till Västberlin. Det är för en annan kvinnas skull han har flyttat, får barnen veta. Mamma

Christiane tar det hela mycket hårt. Efter åtta veckor av koma kommer hon hem. Hon går nu helt upp i sitt engagemang för det socialistiska partiet.

Tio år senare, 1989, fyller DDR 40 år och det firas storslaget. Christiane Kerner är på väg till en fest för partieliten, men fastnar mitt i en tryckfrihetsdemonstration och får syn på sin son bland demonstranterna. Hon drabbas av hjärtinfarkt och faller i koma. När hon efter åtta månader vaknar upp igen har muren fallit och coca-colan samt D-marken gjort sitt intåg i det forna Östberlin. På hemmaplan har de gamla möblerna flyttats ut och Arianes västtyske pojkvän Rainer flyttat in. För att skydda Christiane från ännu en chock med hjärtinfarkt som följd berättar barnen inte om den nya situationen. Med sonen Alex i spetsen återupprättar familjen ett sken-DDR hemma i familjens lägenhet med mamman sängliggande.

Det blir ett allt större projekt för Alex att upprätthålla lögnen om ett intakt socialistiskt samhälle. De östtyska varorna, som Mocca-fix kaffe och Spreewaldgurka, finns inte längre att köpa i affärerna, den östtyska marken blir värdelös när D-marken gör sitt intåg och mamman gör plötsligt anspråk på att fördriva tiden med att se på tv.

Videon laddas således med inspelningar av det östtyska nyhetsprogrammet Aktuelle Kamera. Inför Christianes födelsedag spelar samtliga gäster teater inför Christiane. Tyvärr håller hela illusionen på att spricka då hon genom fönstret får syn på en stor coca-colaaffisch.

Alex får gå allt längre i sin ambitiösa lögn. Tillsammans med en regihungrig kamrat börjar han producera egna tv-program. Historierna de fabulerar ihop blir allt mer fantastiska. T ex påstår de att coca-colareceptet ursprungligen kom från DDR. Efter att Christiane i ett obehagligt ögonblick tagit sig ut på gatan bland västtyska bilar och andra västinfluenser heter det i nyheterna att västtyskar på flykt från det kommersiella samhället har beviljats asyl i DDR. I sina fejkade nyheter skapar Alex ett DDR som mer och mer blir det land han själv skulle vilja leva i.

Christiane är dålig, men trots det bestämmer sig familjen för att göra en utflykt till sommarstugan. De reser dit i Rainers Trabant. Christiane sitter i framsätet med ögonbindel. Väl på plats i idyllen berättar hon sanningen om pappans flykt till väst. Han har inte alls flytt med en älskarinna. Det stämmer inte alls att hon inte har hört av honom sedan dess. Tvärtom skrev han under flera år mängder av brev till familjen.

Sanningen om flykten var att han, som icke partimedlem, fick det allt svårare i sitt arbete som läkare. I samband med en konferens i väst hoppade han av. Meningen var att frun och barnen skulle komma efter, men Christiane vågade inte, eftersom hon var rädd att barnen skulle tas ifrån henne om hon blev ertappad. Det var hennes livs största misstag, erkänner hon. "Kära Robert, jag skulle så gärna vilja se dig igen" säger hon och sluter därefter ögonen. Efter detta erkännande blir Christiane sämre och körs till sjukhus, där det konstateras att hon fått ännu en hjärtinfarkt.

Alex söker upp sin pappa i väst. Han färdas dit i taxi. Chauffören visar sig vara Sigmund Jähn, den forne kosmonauten. Fadern har ny familj, två barn och just denna dag har han garden-party. Han känner inte igen Alex, men förstår snart vem som har kommit på besök. Alex framför mammans önskan om att få träffa sin före detta make och pappan hör sammar denna. Han får vid besöket lova att inte berätta om murens fall. Vad

Alex inte vet är att hans flickvän Lara redan har berättat om vad som har hänt i landet.

Alex bestämmer sig för att avsluta charaderna med ett sista nyhetsinslag. Sigmund Jähn får spela den nye partichefen, som vid tillfället för DDR:s 41:a födelsedag har beslutat att öppna gränserna in till DDR för de västtyskar som vill fly kapitalismen.

Kort därefter dör Christiane. Familjen sprider hennes aska för vinden med en raket. Alex tror att hon dog utan att få reda på sanningen om murens fall.

Viktiga datum i Berlins och familjen Kerners historia: (kursiver gäller familjen Kerner, endast relevanta för filmen *Good Bye Lenin!*)

1949-1961

2,7 miljoner människor flyr från öst till väst via Berlin.

Juni 1961

Partichef Walter Ulbricht förnekar att det finns planer på att bygga en mur.

13 augusti 1961

Gränsen mellan Öst- och Västberlin stängs. Muren börjar byggas. Enligt den officiella östtyska versionen uppfördes muren spontant och ideellt av några murare.

16 augusti 1978

Sigmund Jähn skickas som DDR:s förste kosmonaut ut i rymden.

Robert Kerner har åkt till väst för tredje gången på kort tid. Denna gång för att inte komma tillbaka.

7 oktober 1989

DDR firar 40-årsjubileum.

8 oktober 1989

Jättelika demonstrationer mot muren. Alex deltar. Han får något i halsen, börjar hosta och får hjälp av en flicka bredvid - Lara. Alexander tillfångatas av polis, men frigges eftersom hans mamma har fått en hjärtinfarkt och fallit i koma. Lara visar sig senare vara den sköterskelev som finns vid mammans sida på sjukhuset.

18 oktober 1989

Det kommunistiska SED-partiets chef Erich Honecker lämnar sin post efter att delar av partiledningen gått emot honom.

9 november 1989

Muren faller, folket jublar. DDR-medborgare kan emigrera till Västtyskland över samtliga gränsstationer.

18 mars 1990

Det första och enda fria valet i DDR. SED-partiet, som styr landet i 40 år, får bara 16 procent av rösterna. En borgerlig allians med tre partier, som förespråkar en snabb förening med Västtyskland, får 48 procent.

Juni 1990

Christiane vaknar upp ur sin koma, ovetande om att muren inte längre finns.

1 juli 1990

Valutaunionen mellan Öst- och Västtyskland träder i kraft. D-marken blir betalningsmedel.

2 oktober 1990

Familjen Kerner firar på egen hand DDR:s födelsedag - några dagar för tidigt, eftersom modern ligger för döden. Sigmund Jähn spelar partichef i ett fejkat nyhetsinslag och berättar om sitt beslut att öppna muren till DDR för västtyskarna.

3 oktober 1990

Tyskland återförenas officiellt.

6 oktober 1990

Christiane Kerner dör. Familjen sprider hennes aska för vinden med en raket.

Berlinmurens fall & diktatur kontra demokrati

DDR var en diktatur. När invånarna gick till val kunde de bara säga ja eller nej till Nationella Frontens enhetslista. Frontens sammansättning bestämdes av SED (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands) – ett renodlat kommunistparti med marxistisk-leninistisk ideologi. Eventuella försök att fly till väst stoppades brutalt. Fram till 1987 hade 74 människor skjutits till döds vid Berlinmuren i samband med flyktförsök. Även kontrollen inom DDR var hård. Från regeringshåll försökte man stoppa inflytandet från väst, bland annat genom att störa västtyska tv-kanaler. Många östtyskar var också Stasi-angivare. Men missnöjet, som låg och puttrade under ytan, tog sig trots det allt starkare uttryck.

Under sensommaren och hösten 1989 flydde hundratusentals östtyskar till väst via Ungern, Prag och Warszawa, där gränserna hade börjat luckras upp. Massdemonstrationer för demokrati utbröt i bland annat Östberlin. Allt detta gjorde att den östtyska regeringen kände sig hårt trängd och den 9 november beslöt att öppna muren för fri passage.

I dag, 14 år efter murens fall, har en viss östnostalgi uppstått i Berlin. Kaffe säljs i gamla förpackningar och kaféer/restauranger inreds i östtysk stil. När det med åren har visat sig att livet är allt annat än perfekt i det västtyska samhället blir människor lätt nostalgiska och strävar tillbaka till det som var, glömska av det förtryck de faktiskt levde under i diktaturen DDR. I augusti 1999 visade en undersökning att 40 procent av invånarna i östra Tyskland tyckte att de hade det bättre på DDR-tiden än efter återföreningen. Återföreningen var inte heller en förening på lika villkor för de båda länderna. Det var medbor-

garna i DDR, som fick inordna sig under västtyska lagar och förordningar.

- Är allt bättre i väst? Är ett kapitalistiskt samhället nödvändigtvis bättre än ett kommunistiskt? Diskutera kommunismens grundidéer och jämför med ett land som exempelvis USA, där marknadskrafterna styr med full kraft.

Valdeltagandet går nedåt – det är det tydliga mönstret i hela västvärlden. I Sverige har valdeltagandet i internationell jämförelse legat i topp under hela efterkrigstiden. Men även här utnyttjar allt färre sina medborgerliga rättigheter. 1976 var ett rekordår i fråga om antal röstande. Då tog sig 91,7 procent av röstberättigade svenska medborgare till valurnorna. Men sedan mitten av 1980-talet har trenden varit vikande. Hösten 2002 var valdeltagandet bara 80,1 procent i det svenska riksdagsvalet.

All tillgänglig forskning, såväl svensk som utländsk, visar att ett lägre valdeltagande också innebär en större ojämlikhet bland de som röstar. Det är främst de socialt och ekonomiskt svagare grupperna som avstår att gå till valurnorna när valdeltagandet sjunker. Detta innebär naturligtvis ett demokratiproblem. När alltför stora grupper väljare avstår från att utnyttja sin rösträtt kan vi inte längre med säkerhet hävda att valresultatet speglar befolkningens önskemål. De folkvalda får svårare att föra en politik som majoriteten i landet kan känna sig delaktiga i.

- Att leva i en demokrati innebär inte bara rättigheter, utan också skyldigheter. För att skapa det samhälle vi vill leva i måste vi också utnyttja vår rösträtt. Vad kan det finnas för skäl till att man inte väljer att rösta?

Att skydda från sanningen

Alex tar makten över verkligheten i egna händer. Han vill skona sin mamma från obehagliga överraskningar och väljer därför självsvåldligt ut vilken information hon ska få ta del av. Han inte bara friserar sanningen, han skriver helt enkelt om en viktig del av nutidshistorien. Han är enväldig härskare i det sken-DDR, som han inbillar sig är bäst för mamman att leva i. Han handlar av kärlek och omsorg till sin mamma. Vad han säkert inte tänker på är att hans sätt att regera över Christianes liv går att likna vid den diktaturregim han själv levte i under större delen av sitt liv. Ett DDR, där partieliten bestämde vad som var bäst för landets invånare, ett land där människan inte hade det fria valet.

Men det är inte bara Alexander som undanhåller sanningen. Christiane å sin sida har dolt saker för sina barn under hela deras liv. Hon har inte berättat för dem om den rätta anledningen till faderns flykt. Detta är ett försök att skona dem och sig själv. Lättast för henne har varit att försöka glömma det som var.

- Lara protesterar mot att de spelar teater för Christiane. Alex känner sig tillfreds med att Christiane dör utan att hon veterligen någonsin fick veta att Tyskland enats. Är det rätt att skydda någon från sanningen i tron att den personen ska må bättre?

- Alex försöker undanhålla Christiane all information från samhället. På liknande sätt försökte DDR-regimen hindra att information från väst kom in i landet. Är det i dagens samhälle möjligt för en person eller ett land att leva helt isolerad från omvärlden?

- Det finns andra filmer där regissören har lekt med tanken på en fejkad värld. I *The Truman show* lever huvudpersonen – Truman Burbank – i en gigantisk direktsänd såpopera där alla runtomkring honom, utan att han vet om det, spelar olika roller. Truman lever ett på det hela taget lyckligt och bekymmerslöst liv i den gigantiska tv-studio som är hans hemstad. Men hans strävan efter att finna sanningen är en stark drivkraft hos honom och i filmens slut lämnar han tv-studios trygghet. Finns det i *Good Bye Lenin* några liknande tendenser hos Christiane? Visar hon några tecken på att sträva efter sanning eller verkar hon nöjd med den fejkade värld sonen har byggt upp åt henne?

Alexanders DDR

Alex upptäcker så småningom att det DDR han undan för undan skapar är det land han själv skulle vilja leva i. Vad är det då för land han bygger upp i sina tv-nyheter? Jo, det tycks vara en plats, där man med lite eftertänksamhet tar intryck av det som är bra i väst, i stället för att okritiskt tro att alla västpåfund är bättre. Det är ett DDR, där man släpper in folk och är öppen för andra tankar och kulturer, ett land där alla människor är lika mycket värda.

"Socialism innebär inte att mura in sig, utan att möta andra" får Sigmund Jähn säga då han spelar partichef i det fejkade tv-talet. I Alexanders DDR är det upp till varje individ att skapa en bättre värld på egen hand – precis som Alex har gjort, om än bara för mamman.

Mamman utbrister förtjust "fantastiskt" då hon får höra Jähns tal. Men det är med en blick mot Alex och snarast syftar hon på vad sonen har gjort för henne. Hon förstår att han har gjort det av kärlek.

- Fundera mer över Alexanders DDR. Vad har hans påhittade land för kvaliteter? Fundera vidare på hur ett idealland skulle se ut? Existerar det i verkligheten något sådant land? Vilket är drömlandet för eleverna och varför?

Livsval/livslögner

Vid Roberts flykt väljer Christiane att inte följa efter som överenskommet. Det val hon gjorde tycktes som det enda rätta då, men tolv år senare kallar hon det för sitt livs största misstag. Det är lätt att föreställa sig varför Christiane inte berättade sanningen om faderns flykt för barnen. Om de hade fått veta hade

de med största sannolikhet gjort påtryckningar om att få vara tillsammans hela familjen, att följa efter fadern till väst. I ett av angivare infiltrerat DDR hade det kunnat bli en fara för familjens säkerhet om barnen hade pratat bredvid munnen. Dessutom hade det kanske gjort att Christiane hade vacklat i sitt beslut, som redan innan måste ha varit utsägligt svårt att fatta. För att stå ut med tanken på att hon och barnen har skilts från sin älskade make/pappa bestämmer hon sig för att leva med en annan version av sanningen än den rätta. Det känns inte fjärran att kalla hennes beslut för en livslögn.

Hennes val påverkar livet för samtliga medlemmar i familjen. Alex och Ariane har hela livet betraktat sin far som en svikare, en person som valde älskarinnan och livet i väst framför samvaron med dem. Först i vuxen ålder får de veta sanningen och för åtminstone Arianes del tycks det då vara för sent att återknyta till fadern. Hon gråter ohejdat då hon hittar de oöppnade breven från fadern bakom ett köksskåp. Tankar som hon förmodligen inte ens orkar beröra dyker upp i hennes huvud: Hur hade hennes liv sett ut om hon hade fått ha kvar fadern som en trygg och närvarande person i sitt liv? Hur hade hennes liv kunnat bli i väst?

- Går det att lägga skulden för det inträffade på modern? Hade det egentligen varit möjligt för henne att handla annorlunda? Hade det varit möjligt för fadern att göra det?

Robert väntade varje dag i tre år på att höra ifrån sin familj i DDR. Sedan valde han att gå vidare i livet. Han träffade en ny fru och fick två nya barn. Strax efter att Robert har berättat detta för Alex möter han sin nya frus undrande blick genom en fönsterruta. Robert funderar förstas över hur livet hade sett ut om han hade fått vara förenad med sin ursprungsfamilj. En nästintill omöjlig tanke, eftersom han då exempelvis inte hade haft sina två nya barn.

- Hade Robert trots allt kunnat göra något mer för att få kontakt med familjen igen? Borde han, trots riskerna, ha tagit sig tillbaka till DDR för att ställa upp för familjen?
- Viktiga val och beslut i livet är nästan alltid svåra att fatta, därför att de får så stora konsekvenser för en själv och kanske också för de människor man lever nära. Låt eleverna fundera över betydelsefulla val de själva har gjort eller tror att de kommer att göra? Har de någonsin stått inför ett riktigt svårt beslut?

Humor och satir

I *Good Bye Lenin* hör vi genomgående Alex kommentera vad som händer i Berlin med en lätt ironisk hållning. Han talar exempelvis om hur folk den 7 oktober 1989 samlades för en promenad och hur de önskade utvidga sina promenadmöjligheter. Han talar om murens fall som en gigantisk återvinningskampanj och om sitt besök i en porrbutik, som sina första kulturella erfarenheter i det nya landet. Det romantiska rendez-vous han har med Lara äger rum på en obskur nattklubb.

Humor och satir är inom konsten ett väl beprövat grepp för att nå och påverka en publik med sitt budskap. Ett skratt är ofta väldigt förlösande och öppnar upp människan för såväl nya synsätt som starka känslor. Satiren har genomgående i historien varit en överlägsen opinionsbildare i kritiken av härskande, ibland diktatoriska politiska system. Satirens metod att

reformera samhället är att förlöjliga maktavare och samhällsliga missförhållanden.

Ett par klassiska exempel på satiriska filmer är Charlie Chaplins *Diktatorn* och Monte Python-gängets *Life of Brian*. Den förstnämnda är en uppgörelse med Hitler och nazismen. Chaplin själv spelar både den judehatande diktatorn i Tomania, Adenoid Hynkel, och den fattige judiske barberaren i Tomanias judegetto. I *Life of Brian* är det kristendomens uppkomst som sätts under den satiriska luppen.

- Diskutera satiren som politisk kraft. Eleverna kanske bättre känner till serier som *Simpsons*, *South Park* eller det svenska politiska satirprogrammet *Parlamentet*. Vad är det som gör serierna roliga? Har de möjlighet att påverka samhället i en god riktning?

Källa: *Rapporten Vem röstar och varför?* (Ds 2003:54)
<http://www.demokratitorget.gov.se>

Anteckningar

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Produktionsuppgifter

Tyskland 2003
Manus: Wolfgang Becker, Bernd Lichtenberg
Regi: Wolfgang Becker
Foto: Martin Kukula
Klippning: Peter R. Adam
Scenografi: Lothar Holler
Musik: Yann Tiersen

I rollerna

Alexander – Daniel Brühl
 Christiane Kerner – Katrin Sass
 Ariane – Maria Simon
 Lara – Chulpan Khamatova
 Denis – Florian Lukas
 Rainer – Alexander Beyer
 Sigmund Jähn – Stefan Walz
 Robert Kerner – Burghard Klausner

Tekniska uppgifter

Speltid: 121 min
 Format: Vidfilm
 Ljud: Dolby SRD
 Censur: Från 7 år
 Svensk premiär: 28 november 2003

Distribution

Triangelfilm / Kedjan, Stortorget 29, 211 34 Malmö Tel: 040-17 65 50, fax 040-12 90 99 www.triangelfilm.se